

DLA doktori értekezés tézisei

Fűri Anna

Dramatikus elemek Robert Schumann a capella
kórusműveiben

és zenekari kíséretes balladáiban

Témavezető: Dr. Kamp Salamon

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2022

I. A kutatás előzményei

Robert Schumann életrajzát átfogóan tárgyaló könyv magyar nyelven 1958-ban jelent meg Kroó György jóvoltából.¹ A német nyelvű irodalom természetesen sokkal gazdagabb, Peter Gülke: *Robert Schumann – Glück und Elend der Romantik*,² illetve Martin Geck: *Robert Schumann – mensch und Musiker der Romantik*³ című könyve mindenképp kiemelkedik az életrajzi könyvek sorából. Értekezésemben Martin Geck és Kroó György írására támaszkodtam.

Szintén 1958-ban adtak ki egy magyar nyelvű válogatást Schumann leveleiből Jemnitz Sándor szerkesztésében,⁴ valamint még korábban, 1943-ban a *Pillangók és karnevál* című,⁵ Schumann zenei publikációiból összeállított gyűjteményt. Örvendetes, hogy 2020-ban is megjelent egy kötet a zeneszerző

¹ Kroó György: *Robert Schumann*. (Budapest: Bibliotheca, 1958.)

² Peter Gülke: *Robert Schumann – Glück und Elend der Romantik* (Wien: Zsolnay Verlag, 2010.)

³ Martin Geck: *Robert Schumann. Mensch und Musiker der Romantik*. (München: Pantheon-Verlag, 2012)

⁴ Jemnitz Sándor (szerk.): *Schumann levelei* (Budapest: Zeneműkiadó, 1958.)

⁵ Robert Schumann: *Pillangók és karnevál* [Ford.: Keszi Imre] (Budapest: Officina, 1943.)

írásaiból válogatva.⁶ Ezeket a kiadványokat forgattam, azonban elsősorban idegen nyelvű irodalmat használtam fel a disszertációmban. A német nyelvű Schumann-irodalomban alapműnek számító *Schumann Handbuch*,⁷ továbbá a *Robert Schumann. Interpretationen seiner Werke*⁸ nagyszabású tanulmánykötetek Schumann összes művéről közölnek lényeges információkat eltérő szempontok alapján. Előbbi adott esetben elemzésekbe is bocsátkozik, illetve a keletkezéssel kapcsolatos körülményeket alkalomszerűen bővebben tárgyalja, utóbbi elsősorban a keletkezés és bemutatás időbeli és térbeli adataira koncentrálnak, átfedések szükségszerűen előfordulnak.

Az irodalmi kitekintéshez főleg két magyar publikációra hagyatkoztam, Greguss Ágost balladáról írt tanulmányára, illetve Schwerer István *A német ballada fejlődése* című értekezésére. Mindkettő kifejezetten régi kiadás, Greguss írása még a 19. században, 1865-ben jelent meg először,⁹ Schwerer

⁶ Schumann –Válogatott írások (Budapest: Rózsavölgyi és Társa, 2020.)

⁷ Ulrich Tadday (szerk.): *Schumann: Handbuch*. Stuttgart, (Weimar: Verlag J.B. Metzler, 2006.)

⁸ Helmut Loos (szerk.): *Robert Schumann. Interpretationen seiner Werke II*. (Lilienthal: Laaber-verlag, 2005.)

⁹ Greguss Ágost: *A balladáról*. (Budapest: Franklin-társulat, 1907.)

Istváné az 1910-es években.¹⁰ Annak, hogy ilyen régi forrásokat használtam, az az oka, hogy nem találtam olyan tanulmányt, amely ilyen mélységben és ilyen részletességgel foglalkozott volna ezzel a témával.

A történelmi és filozófiai háttér gerincét Rüdiger Safranski *Romantika – Egy német affér* című könyve jelentette.¹¹ Safranski logikusan vezeti végig, hogy miként hatottak a történelmi események a különböző eszmék alakulására, és hogy milyen kölcsönhatásban állt egymással a filozófia és az irodalom.

II. Források

Az imént felsorolt forrásokon kívül meghatározó volt értekezésemben Heike Jacobsen *Robert Schumanns Chorballeden nach Texten von Ludwig Uhland* című

¹⁰ Schwerer István: *A német ballada fejlődése. Bölcsészeti doktori értekezés.* (Budapest: Buschmann F. utódai könyvnyomdája, évszám hiányzik.)

¹¹ Rüdiger Safranski: *Romantika. Egy német affér.* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2010.)

tanulmánya.¹² Schumann op. 116-os *Der Königsson* című kórusballadáját vizsgálja elsősorban olyan lényeges szempontok alapján, mint például a mű mögött meghúzódó lehetséges allegóriák, ezen belül pedig elvezet a német mesék szimbólumrendszeréhez és Friedel Lenz *Bildsprache der Märchen* című könyvéhez.¹³ A kórusballadával ilyen behatóan más tudtommal nem foglalkozott eddig, de Elizabeth Mott *The choral works of Robert Schumann* című PhD értekezésében fontos adalékokkal szolgál mind a négy balladával kapcsolatban. Peter Jost összehasonlító tanulmánya Wagner *Lohengrin*, illetve Schumann *Genoveva* operájáról szintén meghatározó szerepet játszott értekezésem gondolati ívének alakulásában.¹⁴

¹² Heike Jacobsen: *Robert Schumanns Chorballaden nach Texten von Ludwig Uhland*. Inaugural-Dissertation. Heidelberg: Ruprecht Karls Universität, 2001. (Kézirat)

¹³ Friedel Lenz: *Bildsprache der Märchen*. (Stuttgart: Verlag Urachhaus, 1976.)

¹⁴ Peter Jost: „Schumanns und Wagners Opernkonzeptionen. *Genoveva* versus *Lohengrin*. In (szerk.: Ulrich Tadday): *Der späte Schumann* [Ulrich Tadday: *Musik Konzepte. Neue Folge. Die Reihe über Komponisten. Sonderband.*] (München: Richard Boorberg Verlag, 2006.)

III. Módszer

Dolgozatom megírása előtt évekig fordítottam különböző német irodalmakból. Kroó György életrajzi könyve fontos kiindulópont volt, de úgy éreztem, kell egy frissebb forrás, ezért lefordítottam Martin Geck Robert Schumannról írott könyvét. Geck irányította a figyelmemet a különböző lelkialkatú operaszerzők felé, és ő utal könyvében Peter Jost tanulmányára is. Fontosnak tartottam a romantikus eszmék kontextusába állítani Schumann dramatikus műveit, ezért kutatásomat kiterjesztettem a filozófiai és történelmi háttérre. Így vált egyértelművé a történelem és a politika szerepe Schumann érdeklődésének dramatikus műfajok felé fordulásában.

Az elemzések során nagyban támaszkodtam Schumann azon kórusműveire, melyeket már ismertem és amelyekkel már behatóan foglalkoztam. Az analizált kórusművek többsége azonban most került górcső alá, az elemzések során, hasonlóan a korábbi, általam használt módszerhez, most is a szöveg és a zene kapcsolata volt az elsődleges szempont. Erre igyekeztem rávilágítani úgy, hogy számos esetben más zeneszerzők ugyanarra a szövegre írt megzenésítéseivel hasonlítottam össze az adott kórusművet.

IV. Eredmények

Egyetemi tanulmányaim végén, a diplomakoncertemen többek között két Schumann a capella kórusművet vezényeltem: *Schön-Rohtraut* (op. 67/2) és *John Anderson* (op. 67/5). Emellett a nőikari *Der Wassermann* (op. 91/3) című tételt ismertem közelebbről. A *Schön-Rohtraut* és a *Wassermann* miniatűr párbeszédei, szellemes zeneszerzői megoldásai és kidolgozottsága hatására kezdtem érdeklődni Schumann kórusműveinek dramatikus oldala iránt. Schumann zenéjét inkább a líra felől szokás vizsgálni, izgalmasnak és újszerűnek ígérkezett ez a fajta megközelítés. Disszertációmiban nem csak és kizárólag a dramatikus elemekről esik szó, sokkal inkább kontextusba próbáltam helyezni a dramatikus elemekkel rendelkező kórusműveket Schumann a capella kórusra írt zenei munkásságában, valamint szerettem volna ráirányítani a figyelmet a kórusballadákra, melyeket Magyarországon szinte egyáltalán nem ismernek. Ezzel nemcsak a dramatikus elemek, hanem a dramatikus műfajok is fókuszba kerültek, és többek között arra kerestem a választ, hogy miért fordult Schumann figyelme ezek felé.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A Chorus Matricanus Nőiakar azon koncertjei, melyeken Schumann-művek is elhangzottak:

2015 Gorizia, Nemzetközi Kórusverseny, Romantikus zene kategória

Liszt Ferenc: O salutaris hostia

Robert Schumann: Der Wassermann

2015. október 3. Százhalombatta Kórusfesztivál

Schumann: Der Wassermann

Liszt Ferenc: O salutaris hostia

Orbán György: Daemon

Kodály Zoltán: Táncnóta

Bárdos Lajos: Magos a rutafa

2018. november 24. Százhalombatta

A Chorus Matricanus Nőiakar 30 éves jubileumi koncertje

Benjamin Britten: Three Christmas Carols

Magyar karácsonyi énekek

Bartók Béla: Cipósütés, Ne hagyj itt!, Resteknek nótája, Csujogató

Schumann op. 91/ 1-5.

Schubert: 23. zsoltár (vezényelt Czier Zoltán)

2019. július 3. Drezda

A Chorus Matricanus Nőikar és a drezdai Fritz Wolf Vegyeskar koncertje

A Chorus Matricanus műsora:

Mendelssohn: Hebe deine Augen auf

Brahms: O bone Jesu

Schumann: Romanzen und Balladen op. 91. 1-5.

Bartók Nőikarok

Kodály: Táncnóta

Karai: Sárközi karikázó

Közös művek:

Bárdos/E.W.: Kocsi, szekér

Koutev: Polegnala e Tudora

Schumann/Brahms: Wenn ich ein Vöglein wär

Kórusok Éjszakája 2020. február 15. Budapest

F. Mendelssohn-Bartholdy: Hebe deine Augen auf

Johannes Brahms: O bone Jesu

Robert Schumann: Romanzen und Balladen op. 91